ڕێگا داهێنراوەکانی بانگەواز کردن
الوسائل المبتدعة في الدعوة

م.عبد الكريم محمد

الحمد لله رب العالمين : –

قسەو باس زۆر کراوە لەسەر ئەوەی ئایا ڕێگاکانی بانگەواز (وسائل الدعوە) ڕاوەستاوە لەسەر ئەو هۆکارانەی ڕۆژگاری پێغمبەر (ﷺ) و هاوەڵە بەڕێزەکانی ، یان هۆکاری بانگەواز بەر فراوانەو هەر بانگەوازکارێك بۆی هەیە لێی زیاد بکات چۆن پێی باشە بۆ ڕۆژگار و شوێنی بانگەوازی تا بگاتە ئامانجی بانگەوازی کە چاك کردنی خەڵکە ؟

ئاشکرایە لای بانگەواز کاران کە دوو بۆچونی جیاواز هەیە لەسەر هۆکاری بانگەواز :

بۆچوونی دووەم کە ڕاسترین بۆچوونە بەبەڵگەی شەرعی ئەوەیە کە هۆکاری ***بانگەواز ڕاوەستاوە لەسەر ئەو هۆکارانەی ڕۆژگاری سەلەفی صالح و زیاد کردن لێی کارێکی هەڵەیەو زیانی زۆرە بۆ بانگەواز***

بۆچوونی یەکەم ئەوەیە کە هەڵگرانی بانگەواز ی بۆدەکەن گوایە هۆکاری بانگەواز بەرفراوانەو بانگەواز کار بۆی هەیە بەپێی تێگەیشتنی خۆی چ ڕێگەیەك گونجاوە هەڵی بژێرێت بۆ بانگەوازی با جیاوازیش بێت لە ڕێگەی بانگەوازی پێغمبەریش (ﷺ)ئەم بۆچوونەش شی کراوەتەوە بە دوو لێکدانەوە و بۆ هەرلێکدانەوەیەکیش کۆمەڵی خۆی هەیە :

لێکدانەوەی یەکەم : مەبەستیان ئەوەیە هەموو ڕێگەیەك و هۆیەك بتگەیەنێت بە ئامانج – پاك کردنی خەڵکی – ئەگونجێ بانگەواز کار بەکاری بهێنێ ئەگەر پێچەوانەی شەرعیش بێت و قەدەغە کراو بێت

ئەم قسەیەش بەگوێرەی ئەم لێکدانەوەیە – کە بە بەرژەوەندی بانگەواز – ناسراوەو شەرعیش بە پووچەڵی دادەنێت لەبەر ئەوەی قسەیەکی بەتاڵە _ کرنەوەی ڕێگەی بەم شێوەیە لە بانگەوازدا سەر ئەکێشێت بۆ گۆڕینی بەڵگە شەرعیەکان و گۆڕینی هەموو سنورە شەرعیەکان) (المستصفى : للغزالى ، 139/1)\

بەڵگەیان بۆ دروستێتی ئەم مەبەستەیان تەنها ئەو بنەصینە جوولەکەییەیە کەزاڵە بەسەریاندا (الغاية تبرر الوسيلة) ، واتە : بۆ گەشتن بە ئامانج هەموو هۆکارێك پەسند دەکرێت

نموونەی هۆکارو ڕێگە ناشەرعیەکان :

دروستێتی سەما کردن و گۆرانی و زیان گەیاندن بەموسوڵمان بەتایبەتی لەکاتی ئەنجام دانی یاری (الملاكمة) و(المصارعة الحرة) ، وە درۆکردن بەدەم موسوڵمانەوەو تاشینی ڕیش و سمێڵ درێژ کردن و پۆشاکی تەسك لەبەرکردن (پانتۆڵ) و بۆینباخ لەمل کردن و ڕێ پێوان و مارو دووپشك گرتن و خواردنی، و تێکەڵ کردنی ژن و پیاو ..ئەمانەو زۆر شتی تریش کە گوایە بۆ بەرژەوەندی بانگەواز کردنە لەڕێگای خوادا

لێکدانەوەی دووەم : مەبەستیان لەم قسەیە ئەوەیە کە هەموو ڕێگایەك بتگەیەنێت بە ئامانج کەباشکردنی خەڵکە – ئەگونجێ بانگەوازکار بیگرێتە بەر لە بانگەوازیدا بەمەرجێك شەریعەتی ئیسلام پوچەڵی نەکردبێتەوە .

ئەم لێکدانەوەش ناسراوە ***بەو بەرژەوەندیەی کەبەڵگەی تایبەتی بێدەنگە لەسەرکردن و نەکردنی.***

بۆ تێگەیشتنی ئەم بۆچوونەش پێویستە بزانین بێدەنگی بەڵگەی شەرعی لەسەری دوو جۆرە : –

1 – نەگونجانێتی لەگەڵ هەڵسو کەوتی شەرعیدا بۆیە بەڵگەیەکی تایبەتی لەسەر نەهاتوە کەلەگەڵ ئەومانایەدا یەك بگرێت بۆیە ناگونجێت بەڕێگەی شەرعی ناو ببرێت و وەریش ناگیرێت لە شەرعدا چونکە وێنەی نیە

2 – گونجانێتی لەگەڵ هەڵسو کەوتی شەرعیدا بەشێوەیەك کەمانای ئەو وێنەی هەیە لەشەرعدا بەشێوەیەکی گشتی بەلاَم بەبێ بەڵگەیەکی دیاری کراو ، ئەمەش ناسراوە بە (المصالح المرسلة) (الاعتصام للشاطبی ، 2/611 – 612) بەدەستکاریەوە

جائەگەر ئەم بەرژەوەندیە بگونجێت لەگەڵ هەڵسوکەوتی شەرعیدا پێویستە سەیری بکەین : ئایا داواکاری کردنی بوە لەڕۆژگاری پێغمبەردا (ﷺ) یان داواکاری نەبوە ؟

هەمو کارێك داواکردنی هەبوو بێت لەڕۆژگاری پێغمبەردا (ﷺ) ئەگەر کردنی بەرژەوەندی بووبێت و نەکرابێت تێدەگەین کە کردنی بەرژەوەندی نیە بۆیە نەکراوە . بەلاَم هەرکارێك داواکاری کردنی بووبێت دوای مردنی پێغمبەر

(ﷺ) وەكردنی تاوان نەبێت ئـەگونجێت كردنی بەرژەوەندی تێدا بێت .

ئـەوە ڕوون كردنــەوەو چەسـپاندنی وتـەی (شـیخ الاسـلام إبـن تیمیـة یـە – ڕەحمـەتی خـوای لێبێـت – بـۆ جیـاوازی كــردن لــەنێوان : البــدع والمــصالح المرسلة).

پاشـان پرسـیارێك دەكرێـت : ئایـا شــەریعەتی ئیـسلام بەرژەوەندیــەكی فەرامۆش كردوە كە بەرژەوەندی خەڵكی تێدا بێت ؟ .

بۆ وەلامی ئەم پرسیارە إبن تیمیـە _ رحمە الله _ فەرموویەتی :

وەلاّمــی تــەواو ئەوەیــە شــەریعەتی ئیـسلام هـیچ بەرژەوەندیـەك فـەرامۆش ناكـات بـەڵكو خـوای گـەورە دینـی تـەواو كـردوە بـۆ ئێمـەی موسـوڵمان و هـەموو ڕۆژیەكی تـەواوی پـێ بەخـشیوین ، هـیچ شـتێك نـەماوە لـە چاكە كـردن بـۆ نزیـك بوونەوەمان لە بەهەشت مەگـەر پێغمبـەر (ﷺ) بـۆی بـاس كـردوین – لەسـەر ڕوناكیــەك ئێمــەی موســوڵمانی بــەجێ هێشتوە كەشـەوەكەی وەكـو ڕۆژ وایـە و هەركەسێك لەو ڕوناكیە لابدات تیا چوە .

بـەلاّم ئـەوەی ئـەقڵ بـە بەرژەوەنـدی بزانێـت و لەشـەرعدا بـاس نـەكرابێت دوو وەلاّمی هەیە : –

1 – ئەوەیە شەرع ڕوونی كردوەتەوە بەلاّم خەڵكی زانیاریان پێی نیە .

2 – ئەوەیــە بەرژەوەنــدی نیــە بابەرژەوەنـــدیش بـــاس بكرێـــت ، لەبەرئــــەوەی بەرژەوەنـــدی ئەوەیـــە سوودەكەی دەست بكەوێت یـان سـوودی زیاتر بێت .

زۆر جـار خــەڵكی وا گومـان ئەبـەن كەكارێك سوودی هەیە بۆدین وژیـن بـەلاّم سوودەكەی كەمترەو زیانەكەی زۆرترە .

ئەمـــەش مانـــای ئەوەناگەیــەنێت دژایـەتی (المـصالح المرسـلة) بكرێـت بەڵكو (المصالح المرسلة) هەقە ، بـەلاّم كردنی بەبەڵگە كاتێك دەبێـت بـەگوێرەی ئــەو مەرجانــە بێــت كــەزانایان ڕوونیــان كردوەتەوە ، كەواتە (المـصالح المرسـلة) بــەگوێرەی بەڵگــەكانی شــەرعە . بــۆ نموونە :

1 – كۆكردنــەوەی قورئــان : بەڵگــە لەســەری وتــەی خــوای پــەروەردگار كەدەفەرموێت :

﴿إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ وَقُرْآنَهُ﴾[1].

كۆكردنـەوەو خوێنـدنی ئـەوە لەسـەر ئێمەیە .

ئەگـەر بوترێـت ئـەی بۆچـی پێغمبـەر (ﷺ) قورئانی كۆنەكردەوە ؟ لەوەلاّمـدا ئەوترێت لەبەر هۆیەك بوو ئـەویش بریتـی

[1] {سورة القيامة:17}.

بوو لەهاتنە خوارەوەی قورئان لەماوەی ژیانی پێغمبەردا (ﷺ) وەخوای گەورە هەندێك لەقورئانی نەسخ دەکردەوە بەئیرادەی خوا خۆی ، بەمردنی پێغمبەر (ﷺ) ئیتر قورئان نەسخ نابێتەوە ، دوای مردنی پێغمبەر (ﷺ) هاوەڵەکانی قورئانیان کۆکردەوە ، پێغمبەریش (ﷺ) دەفەرموێت (إنّ الله لايجمع أمتى أو قال: أمّة محمد على ضلالة ...)[2].

2 – نوسینەوەی زانیاری بەڵگە لەسەری فەرموودەی پێغمبەر (ﷺ) ((قيدوا العلم بالكتابه)) . صحيح الموافقات للشاطبي .

کەواتە شەریعەتی ئیسلام هیچ بەرژەوەندیەکی فەرامۆش نەکردوە بۆ بانگەواز کەبەهۆی بانگەوازەوە گومڕاکان ڕێگای هیدایەت وەرئەگرن .

بێگومان ئەو قورئان و سوننەتە کە خوا بە نیگا ناردوویەتی بۆ پێغمبەر (ﷺ) هەموو وەسیلەیەکی بانگەوازی تێدایە ، ئەگەر وانەبێت و قورئان و سوننەت بەس نەبێت کەواتە پەنابەخوا دینی پێغمبەر (ﷺ) ناتەواوەو پێویستی بەتەواو کردن هەیە .

پێویستە ئەوەبزانین کە هەموو کردەوەیەکی چاك خوای گەورە فەرمانی پێکردوە بەواجبی یان بەسوننەت ، وەهەموو کردەوەیەکی خراپ قەدەغە کراوەو ڕێگەی پێنادرێت .

هەرکردەوەیەك ئەگەر بەرژەوەندی و خراپەی گرتە خۆ دڵنیاین کە فەرمانی خوا هەمووی حیکمەتە ئەگەر بەرژەوەندیەکە زیاترو زاڵتربوو ئەوا شەرع ڕێگەی پێ ئەدات ، بەڵام ئەگەر خراپەکە زیاترو زاڵتر بوو ئەوا شەرع ڕێگەی پێ نادات .

بەهەمان شێوە هەرکارێك خەڵکی وابزانێت نزیك بوونەوەی تێدایە بۆلای خواو لە هەمان کاتیشدا خوا ڕێگەی پێنەداوە، هەروەها پێغمبەرەکەی (ﷺ)، کەواتە کردنی ئەوکارە زیانی گەورەترە لە لەسوودەکەی . لەبەر ئەوە ئەگەر سوودی زیاتر بوایە لەشەڕی بێگومان لەشەرعدا فەرامۆش نەدەکرا . بەدڵنیاییەوە پێغمبەر (ﷺ) حەکیمەو هیچ بەرژەوەندیەکی دینی فەرامۆش نەکردوە کەخەڵکی بەهۆیەوە نزیك ببنەوە لەخوا ی گەورە .

بەهیچ شێوەیەك درووست نیە بوترێت لەو ڕێگا شەرعیانەدا کەخوای گەورە ناردوویەتی بۆ پێغمبەر (ﷺ) ئەوەی تێدانیە کە هۆ بێت بۆ پەشیمان بوونەوەی تاوانباران .

بەحەقیقەت زانراوە کەزۆرکەس تەوبەی کردوە لەبێباوەڕی و دەرچوون

(2) اخرجه : الترمذي (2167).

لەشەرع و تاوانکردن کەلەژماردن نایەت و هـــەرخوا خـــۆی ژمارەیـــان دەزانێـــت ، جاکـەوابوو بۆچـی بانگـەوازکار پەنابباتـە بـــەر چـــەند هۆکارێـــك لەبانگەوازیـــدا کەشـەرعی ئیـسلام ڕێگـەی پێنـەداوە ، لەگـــەڵ ئـــەوەی کەلەشـــەرعدا هـــاتوە لـەهۆکارە شـەرعیەکان کەبـەس بێـت بـۆ بەدەسـهێنانی مەبەسـتە شـــەرعیەکان لەبانگەوازدا بـۆ دینـی خـوا کەبریتیـە لـە تەوبـــەکردنی یـــاخی بوانـــو ڕێنمـــونی گومڕایان .

بابانگەوازکاران ئـەوهۆکارە شـەرعیانە بگرنەبـەر کـە ئیـسلام ڕێگـەی پێـداوە بەبەڵگەی قورئـان و سـوننەت، عبـدالله ی کـــوڕی مـــسعود(رضي الله عنه) فەرمووییـــەتی: ((أیهاالناس إنّکم سَتُحدِّثن ویُحدَّثُلکم فـإذا رأیـتم محَدِّثـة فعلـیکم بـالأَمر الأول))[3]. واتە: ((ئەی خەڵکینـە ئێـوە شتی تـازە دائەهێنن و خەڵکیش داهێنراوی دەبێت ، هــەرکاتێك داهێنراوێکتــان ببینــی واجبــە بگەڕێنەوە بۆلای دینی ئیسلام کەبریتیـە لەقورئان و سوننەت .

هەروەها فەرموویـەتی : ((إنّـا نقتـدی ولا نبتدی ، ونتّبـع ولانبتـدع ، ولـن نـضلّ ماتمـسکنا بـالأثر))[4].واتــە: ((ئێمــەی هــاوەڵان شـــوێن قورئـــان و ســـوننەت

ئەکەوین و خۆمان شت داناهێنین لەدینـدا ، شوێن سوننەت ئەکەوین و بیدعەناکەین ، گومڕانــابین هەتاهەتایــە ئەگــەر شــوێن سوننەت بکەوین .

(حذیفــة) – خــوایلێڕازی بێــت – فەرموویـــەتی : ((یـــا معـــشر القـــراء اسـتقیموا فقـد سـبقتم سـبقاً بعیـداً فـإن أخـذتم یمینـاً وشمـالاً فقد ضـللتم ضـلالاً بعیــداً))[5]. واتــە : ((ئەیـشارەزایان لـەقورئان بـەردەوام بـن لەسـەر دینتـان پێـــشکەوتنی باشـــتان دەســـتکەوتوە ، ئەگەر بەڕاست و چەپدا بـڕۆن ئـەوەگومڕا بـــــــوون گومڕاییـــــــەکی زۆرو دوورکەوتوونەتەوە)) .

هـــەروەها فەرموویـــەتی : ((اتبعـــوا سبیلنا ، ولئن اتبعتمونا لقد سبقتم سـبقاً بعیـداً ولـئن خالفتمونـا لقـد ضـــللتم ضـــلالابعیداً)) . لـــەم وتانـــەدا کـــە ڕێنموییمـــان کـــراوە بـــۆ شـــوێنکەوتنی ڕێگایڕاســـت لـــەکاتی بـــلاو بوونـــەوەی بیدعـــەو دەرکـــەوتنی داهێنـــراوی زۆردا وەکو قسەی عبـدالله ی کـوڕی مـسعود – خوایلێ ڕازی بێت – فعلیکم بـالامر الأول ، وەوتەی حذیفـە (اتبعـوا سـبلنا) شـوێن ڕێگەکەی ئێمە بکەون .

گەڕانەوەی کارەکان بـۆلای سـوننەتی پێغمبـــــەر (صلى الله عليه وسلم) و أصـــــحاب (رضي الله عنهم)

[3] اخرجه : في سننه (65/1).

[4] اخرجه : اللالکائي (68/1).

[5] اخرجه : البخاري في الفتح (13).

ئەوەچارەسەرە بۆ پاکبوونی کارەکانمان لەهەموو داهێنراوەکان لەهەموو بوارێکدا. لەبەر ئەوەی قسەوکردارمان پێویستە بەراورد بکرێت لەگەڵ قسەوکرداری أصحابدا بەکۆی بڕیاریان ئەگەر تەبابوون ئەوە پەسەندە وەئەگەر دژواربوون ناپەسەندە .

پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی دەربارەی ڕێگای کۆمەڵی ڕزگار بوو ((ماأنا عليه وأصحابى)) . رواه الترمذى (2641) . حسن صحيح صححه الترمذى.

شیخ عبدالله ی کوڕی عبداللرحمن ناسراو بەنازناوی (أبا بطين) — رحمه الله — دەربارەی هەندێ داهێنراو (محدثات) فەرموویەتی : ئەگەر داهێنراوەکان خێربوایەو خوا خۆشی بویستایە أصحاب (رضي الله عنهم) پێش هەموو خەڵکی ئەنجامیان ئەدا . لەبەرئەوەی أصحاب (رضي الله عنهم) شارەزابوون بەخێرەکان و بەپەرۆش بوون بۆ جێبەجێکردنی .

هەرکەسێك بیدعەیەك بهێنێتە ناودین بۆنزیك بونەوە لەخوا لەهەمان کاتیشدا خواو پێغمبەرەکەی (ﷺ) بەکاری چاکیان دانەنابێ ئەو کەسە زیادەیەکی هێناوەتە ناودینەوە کەخوارێگەی پێنەداوە . قال تعالى:

﴿أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ شَرَعُوا لَهُمْ مِنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَنْ بِهِ اللَّهُ﴾(6)

واتە : (ئایا بۆئەوانە هاوبەشێك هەیە کەئاینێکی بۆ کردونە قانوونێ کەخوا ڕێگەی ئەوەی پێنەداون) . هەروەها ئەوکەسە أصحابی بە نەزان و کەمتەرخەم لەقەڵەم داوە لەگەڵ ئەوەشدا باش بزانین کە خێر لەشوێنکەوتنی ئەصحابدایە و شەڕلەداهێنراودایە . الدرر السنيه (5/7.) .

گرنگیەکی ترهەیە دەربارەی بەرژەوەندیەکان پێویستە باس بکرێت لەبەرئەوەی زۆربەی ئەوانەی کەباس لەبەرژەوەندی ئەکەن بەزۆری فەرامۆشیان کردوە ، ئەگەر فەرامۆشیان نەکردبایە بێگومان تووشی سەر لێشێواوی نەدەبوون ، ئەویش بریتیە لەوەی ئەڵێن کەفلان کار بەرژەوەندی تێدایە دەست نیشانکردنی کارێکی زۆر قورسە ، بەحەقیقەت ئەگونجێ کەسانێك وابزانن بەرژەوەندی تێدایە لەهەمانکاتیشدا هیچ بەرژەوەندی تێدا نیە .

قسەکردن دەربارەی بەرژەوەندی تایبەتە بەزانایانەوە کەدادپەروەریان تێدایەو شارەزای تەواویان هەیە

(6) {سورة الشورى:21}.

دەربارەی حوکمە شەرعیەکان و بەرژەوەندی ژیانی دنیا . چارەسەرکردنی کێشەی خەڵکی پێویستی بەئاگاداربوون هەیە بەبەرژەوەندیەکان و زۆر خۆپاراستن لەزاڵبوونی ئارەزوەکان . لەبەرئەوەی ئارەزو زۆرجار خراپەکان ئەڕازێنێتەوە بەشێوەیەك وانیشان ئەدرێت کە بەرژەوەندیە ، زۆر جاریش تووشی لەخۆ بایی بوون ئەبێت کەزیانەکەی زۆرترە تا سوودەکەی(7) .

شیخ عمر الفاسی لەنامیلکەی (الوقف) دا فەرموویەتی کەسێك کاری لاسایی کردنەوەبێت و توانای ئەوەی نەبێت سەیری بەڵگەکان بکات چۆن بانگەواز بۆ ئەوەئەکات کەبەرژەوەندی لەفلاَن کاردا هەیە .

بەم شێوەیە هاتینە کۆتایی قسەکردن لەسەر بۆچوونی یەکەم کە دەڵێن هۆکاری بانگەواز بەرفراوانەو بەچی ڕێگەیەك بیەوێت بانگەواز بکات بۆی هەیە بانگەواز بکات .

بۆچوونی دووەم : هۆکاری بانگەواز ڕاوەستاوە لەسەر ئەوهۆکارانەی سەردەمی پێغمبەر (ﷺ) و أصحاب (رضي الله عنهم) وەحەلاَڵنیە بۆهیچکەس لێی زیاد بکات . بەڵگە لەسەری دامەزراوە لەسەر ئەم پێشەکیانە کە دێت :—

پپشەکی یەکەم : — خوای گەورە دینی ئیسلامی تەواو کردوە لەگەڵ تەواوی نیعمەتەکانی بەسەر بەندەکانیەوە ، خوای بالاَ دەست دەفەرموێت:

﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا﴾(8) .

ئیمامی مالك — ڕەحمەتی خوای لێبێت — فەرموویەتی هەرکەسێك لەدیندا شتێك زیاد بکات کە سەلەفی صالح لەسەری نەبووبن ئەوە بەحەقیقەت گومانی وایە کە پێغەمبەر (ﷺ) ناپاکی لەگەڵ دینی ئیسلامدا کردوە لەبەرئەوەی خوا فەرموویەتی:

﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا﴾(9)(10) .

پێشەکی دووەم : — خوایگەورە واجبی کردوە گوێڕایەڵی کردنی پێغمبەر (ﷺ) وە بەختەوەری بەندەکانی تایبەت کردوە بەگوێڕایەڵی کردنیەوە ، وە قەدەغەی کردوە سەرپێچی کردنی . خوای بالاَدەست دەفەرموێت :

---

(7) انظر : مصادر التشريع الاسلامي (ص85).

8) {سورة المائدة:3}.

9) {سورة المائدة:3}.

10) انظر : الاعتصام للشاطبي.

﴿وَمَن يُطِعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ .... وَحَسُنَ أُولَئِكَ رَفِيقًا﴾[11].

وە خوای گەروە دەفەرموێت:

﴿وَمَن يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ ....﴾[12].

پێشەکی سێهەم : – پێغمبەر (ﷺ) فەرمانی کردوە بەکردنی هەموو خێرێك وە ڕێگری کردوە لە هەموو خراپەیەك ، پاکەکانی حەلاڵ کردوەو پیسەکانی حەرام کردوە ، خوای گەورە لە نیشان کاری پێغمبەردا (ﷺ) فەرموویەتی :

﴿يَأْمُرُهُم بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنكَرِ .... هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾[13].

وەلە (أبي ذر)ەوە خوای لێ ڕازی بێت گێڕراوەتەوە دەفەرموێت : (لقد تركنا رسول الله (ﷺ) وما يحرك طائر جناحه فى السماء إلاذكرنا منه علماً) . واتە : (پێغمبەر (ﷺ) ئێمەی بەجێ هێشتوە لەسەر ڕوناکیەك هیچ شتێك نەماوەتەوە کەپێویست بکات ڕونی بکاتەوە مەگەر ڕوونی کردوەتەوە تەنانەت ئەگەر باڵندەیەك بەئاسماندا بڕوات و باڵەکانی بجولێنێت دەربارەی خێرو شەڕی ڕوونکراوەتەوە بۆمان . رواه أحمد وزاد : فقال النبى (ﷺ) : (ما بقى شىء يقرب إلى الجنة ويبعد عن النار إلاوقد بين لكم).

لەصحیحی (مسلم) دا هاتوە کە (عبد الله)ی کوڕی (عمر) خوایان لیڕازی بێت گێڕاویەتیەوە کە پێغمبەر (ﷺ) فەرموویەتی : (ما بعث الله نبياً إلاّكان حقاً عليه أن يدل أمته على خير مايعلمه لهم وينهاهم عن شر ما يعلمه لهم)[14].

واتە " خوای گەورە هەرپێغمبەرێکی ناردبێت پێویستی کردوە لەسەری ڕێنمویی گەلەکەی بکات بۆ ئەوخێرەی کە ئەیزانێت وە گەلەکەی قەدەغە بکات لەو خراپەکاریەی کە دەیزانێت) .

کاتێك کەئەم بۆچونە حەقە چەسپی ئێمە بەدڵنیاییەوە دەڵێین پێغمبەر (ﷺ) ڕوونی کردوەتەوە بۆ نەتەوەی خۆی هەموو هۆکارە شەرعیەکانی بانگەواز کردن ، جابەقسە بێت یان بەکردەوە یان بەقسەو کردەوە ، چۆن پێغمبەر (ﷺ) ئادابی چونە سەر ئاودەستی ڕوون کردوەتەوە و هۆکارەکانی بانگەواز فەرامۆش بکات لەکاتێکدا کە ئیسلام بەبێهۆکاری بانگەوازەکەی ڕاوەستاو نابێت .

ئەوڕوونکردنەوەی پێغمبەر (ﷺ) بۆهۆکارەکانی بانگەواز کردن ئەوەهۆکاری شەرعیەو گومڕاو

[11] {سورة النساء:69}.
[12] {سورة الجن:23}.
[13] {سورة الاعراف:157}.

[14] اخرجه : مسلم.

سەرگەردانەکان بەو هۆکارە شەرعیانە ڕێنمویی دەکرێن بۆناو دینی ئیسلام .

هیچ ڕێگەیەك نیە بۆپێکهێنانی کۆمەڵگایەك وەکو کۆمەڵگای سەردەمی پێغمبەر (ﷺ) مەگەر بەو هۆکارە شەرعیانە نەبێت ، هەروەکو ئیمامی مالك – رحمه الله_ فەرموویەتی : (لن يصلح آخر هذه الأمة إلاّ بما صلح بها أولها) . واتە: (کۆتا نەتەوە چاك نابێت مەگەر بەو هۆکارانە نەبێت کە یەکەم نەتەوەی پێ چاك بوە) .

زێدەڕەوی و زیاد کردن لە هۆکارەکان زیادکردنە لەشەرعی ئیسلام و دەرچوونە لەڕێگای موسوڵمانان ، پێغمبەریش (ﷺ) فەرمویەتی : (من أحدث فی أمرنا هذا ما ليس منه فهو رد) . واتە : (هەرکەسێك بیدعەیەك لەدیندا زیاد بکات کە لەدیندا وێنەو شێوەی نەبێت لێی وەرناگیرێت) .

دووهۆکار لە هۆکارەکانی بانگەواز باس دەکەم کە سەلەفی صالح زۆر بەتوندو تیژی ڕێگریان لێ کردوە باسوودیشی هەبێت ، ڕێگریان کردوە لەبەرئەوەی لەسەردەمی پێغمبەردا (ﷺ) نەبوە بەڵکو دوای ئەو پەیدا بوە ، ئەم ناڕەزاییەش ئەوەدەگەیەنێت کە سەلەفی صالح لەسەر ئەو بۆچوونەن کە هۆکاری بانگەوازی ئیسلام ڕاوەستاوە لەسەر ئەوهۆکارانەی کە شەرع ڕێگەی پێداوەو لەسەردەمی پێغمبەردا (ﷺ) کاری پێکراوە .

هۆکاری یەکەم : حديث القصاص – قسەی چیرۆك خوان – :

إبن الجوزی فەرموویەتی : (القاص هو الذی يتبع القصة الماضية بالحكاية عنها والشرع لها ، وذلك القصص) .

واتە : (ئەوکەسەیە کەدەگەڕێت بەشوێن چیرۆکی نەتەوەکانی ڕابوردوو و ئەیگێڕێتەوە و شیدەکاتەوە) . ئەم کارە خۆی بۆخۆی خراپ نیە لەبەرئەوەی باسکردنی هەواڵ و نەتەوەی ڕابوردوو پەندو ئامۆژگاری تێدایە بۆکەسێك ئامۆژگاری وەربگرێت .

بەڵام سەلەفی صالح پێیان باش نەبوە قسەی چیرۆك خوانەکان لەبەر ئەم شەش شتە :

1 – سەلەفی صالح لەسەر شوێنکەوتنی سوننەت بوون جا هەرکارێکیان بدیایە کەلەسەردەمی پێغمبەردا (ﷺ) نەبووبێت ناڕەزاییان دەربڕیوە بەرامبەر بەبوونی . (كتاب القصاص والمذكرين – بواسطة نقل السيوطی عنه فی – تحذير الخواص –) . زانای بەناوبانگ (زين الدين العراقی – رحمه الله –) لەکتێبی (الباعث على الخلاص من حوادث القصاص) دوای

ئەوەی فەرموودەی (عرباض) ی کوڕی (سارية) ی باسکردوە کەفەرموودەیەکی بەناو بانگە فەرموویەتی لەوشتانەی دوای پێغمبەر (ﷺ) داهێنراوە بریتیە لەقسەی چیرۆك خوانەکان وەکو هەندێك لەأصحاب (رضي الله عنهم) دژایەتیان کردوە . وەلەبوخاری و موسلم دا هاتوە لەعائیشەوە – خوای لێ ڕازی بێت – دەفەرموێت : پێغمبەر (ﷺ) فەرموویەتی : (من أحدث فی أمرنا هذا مالیس منه فهو رد) . وە لە(عبدالله) یکوڕی (عمرو) ەوە گێڕراوەتەوە دەفەرموێت پێغمبەر (ﷺ) فەرموویەتی : (لایقص علی الناس إلاّ أمیرٌ أو مأمور أو مراء) . صحیح سنن إبن ماجه (3.37) . واتە (قسەکردن دەربارەی چیرۆك خوانی و هەواڵی ڕابوردوان و ئامۆژگاری کردنی خەڵك تەنها ئەم سێ کۆمەڵە پێ هەڵدەستێت : فەرمان ڕەوا یان فەرمان پێسپێرراو یان ڕیاباز (درۆزن)) .

ئیمامی أحمد و طبرانی لە (سائب) ی کوڕی (یزید)ەوە گێڕاویانەتەوە فەرموویەتی : . إنه لم یکن یقص علی عهد رسول الله ولا زمن أبی بکر ولازمن عمر) . واتە: (چیرۆك خوانی نەکراوە نە لەسەردەمی پێغمبەرو (ﷺ) نە لەسەردەمی ئەبو بەکرو عومەردا) .

هەروەها (عبداللە) ی کوڕی (مسعود) (رضي الله عنه) چیرۆکخوانی بە بیدعە باسکردوە . وە (عمر)ی کوڕی (عبد العزیز) (رضي الله عنه) چیرۆکخوانەکان و ئەوانەش کەدادەنیشن لەگەڵیان فەرمانی دەکرد بەندیان بکەن . وەهەروەها (عمر)ی کوڕی (العلاء الیمانی) پرسیاری کرد لە (سفیان الثوری) ئایا پێشوازی بکەم لە چیرۆکخوانان ؟ فەرمووی : نەخێر پشتیان لێبکەن .

جوان تێبگەن چۆن سەلەفلی صالح توندووتیژ بوون بەرامبەر چیرۆك خوانەکان و ئاگاداری خەڵکیان کردوە خۆتان بپارێزن لە چیرۆکخوانەکان و حوکمی بیدعەچیان داوە بەسەریاندا لەپاداشتی کاری داهێنراویاندا کە چیرۆکخوانیە لەگەڵ بوونی سوودی چیرۆکخوانیدا تاڕادەیەك کەئاگاداری تێدایە بۆ بێئاگاکان و خراپەکارانیش سەرزەنشت دەکرێن بەوچیرۆکخوانیە بەلآم لەبەر ئەوەی چیرۆکخوانی لەسوننەتی پێغمبەردا نیە (ﷺ) بۆیە زیانی زۆرترە لەقازانجی و هەرکەسێکیش هەستێت بەجێبەجێکردنی چیرۆکخوانی بەبیدعەچی ناو دەبرێت بەلآم ئاگاداری ئەوەیش بین کە ئامۆژگاری و بیرخستنەوە بەبەڵگەی قورئان و سوننەت ڕێگەیەکی شەرعیە .

هۆكـــاری دووەم — كەناشـــەرعیە— : الـسماع المجـرد —گـوێ بۆئـاوازگرتن— : واتە ئاواز دانان بۆهەندێك پارچـە شیعرو كردنی بەگۆرانی بەمەبەستی چاك كردنـی دڵـی خــەڵكی و ڕێنمــونی گومڕایــان و ڕاكێشانی دووركەوتوان لەذیكـر بـۆ خێـرو چاكە .

زانــای بــەناوبانگ (ابــن تیمیــە) _ رحمەاللـــە_ دەربــارەی ئــەم ســەماعە فەرموویەتی : یانتەنها وتنی شیعرەكەیە یان وتنی شیعرەكەیە بەچەپڵە لێدانەوەو وێنــەی ئەمانــە : شــتێكی داهێنــراوە لەئیسلامدا دوای تێپەڕبوونی سێسەدەی پڕخێـر پەیـدابوە ، ئـەو سێسەدەی كـە پێغمبەر (ﷺ) فەرمویەتی : (خير أمتي القرن الذي بعثت فيه ثم الـذين يلـونهم ثـم الـذين يلـونهم)[15]، واتــە: (خێرترینــی خەڵك ئەوخەڵكەیـە كـەمن لەناویانـدابووم دوایی سەدەی دوەم و سێهەم) .

ناســراوان و گــەورەزانایان بەشــداری ئەو سماعەیان نەكردوە . ئیمامی شـافعی _ رحمەاللـــە_ فەرموویــەتی : كاتێـــك بەغــــدادم بەجێهێـــشت لادەرەكــــان شــــتێكیان داهێنــابوو ناویانلێنــابوو (التغــبیر) خــەڵكیان پێدووردەخــستەوە لەقورئان . كاتێك پرسـیاركرا لـە ئیمـامی أحمـــد — ڕەحمـــەتیخوای لێبێـــت — دەربارەی (سمـاع) فـەرمووی : شـتێكی داهێنــراوەو پــێم ناخۆشــە ، پێیــانوت : خەڵكی دڵی پێی نەرم دەبێت ، فەرمووی : لەگـەڵیان دامەنیـشن، پێیـان وت : ئایـا پەیوەنــدی لەگـــەڵیان دەبـــچڕێنرێت ؟ فەرمووی : ناگاتە ئەو ئاستە .

كەواتە ئیمامی أحمـد — رحمـه اللـه— ڕوونـــی كـــردەوە كـــە بیدعەیـــەو موســـوڵمانانی پێـــشوو نـــەیانكردوە نەلــەحیجازو نەلەشـام و یەمــەنو مـصرو عێــراق و خراســـان ، ئەگـــەر ســـوودی تیابوایـە بۆموسـوڵمانان سـەلەفلی صـالح دەیانكرد .

پاشـــان ئـــەم سماعـــە ئەگــــەر بەرژەوەندیــەكی تێــدا بوایــە بێگومــان خوایگەورە پێغمبەرەكـەی (ﷺ) ڕێگـە پێدەدا ، وەهەرشتێك كردنی بـەبیانووی ئــەوەی دڵنــەرمی تیــادا دێتــەدی بەڵگــە لەقورئان و سـوننەت نـەبێت لەسـەركرنی ئــاوڕی لێنادرێتــەوە. (ســهل) یكـوڕی (عبدالله التستری) فەرموویەتی : (هەموو خۆشیەك قورئان و سوننەت بەڵگە نەبێت لەسەری ئەوەبەتاڵە) . جوان بڕوانـە ئـەم قسانە ئەی موسوڵمانی ژیر ، تەماشـابكە بـۆت دەردەكـەوێت كـە چـۆن سـەلەفلی صالح ڕێگری هـەموو هۆكارێكیـان كـردوە كـە بەڵگـە نـەبێت لەسـەری لەسـوننەتدا بائاشكرای ئەوهۆكارەش بەسـوود بێـت و

---

[15] اخرجه : مسلم (2534).

دڵنـەرم بکـات لەبەرئـەوەی دڵنیـاین کـە پێغمبـــەر (ﷺ) هـــەموو شـــتێکی بۆڕوونکردووینەتـــەوە ئەگـــەر هۆکـــاری سمـاع بەرژەونـدی تێـدا بوایـە بۆخـەڵکی خـــواو پێغمبـــەر (ﷺ) فەرامۆشـــیان نـــەدەکرد بـــەڵکو فـــەرمانیان دەکـــرد بەکردنی بەواجبی یان بەسوننەت.

هەرموسوڵمانێك بەچاوی گەورەییـەوە تەماشای بەرنامەی پێغمبەر (ﷺ) بکات چـاك بزانێـت کەبەرنامەیـەکی تـەواوەو سماعیـشی تێـدا نیـە ئەوموسـوڵمانە ئەوقسە هەقـە وەردەگرێـت و ملکەچـی دەبێـت ، بـەڵام کەسـێك دڵـی بەبیدعـە خۆش بێـت و دڵـی بەبیدعـە ئاوبخواتـەوە بێگومان بەدوا هەموو هۆکارێکی بیدعیـدا دەگەڕێت تادینی پێتەواو بکات (والعیاذ بالله) وإنّا لله وإنّا إليه راجعون .

خوای پـەروەردگار فەرموویەتی :

﴿إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ......فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ﴾ (16)

وە خوای گەورە دەفەرموێت :

﴿وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ .... فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُبِينًا﴾ (17).

وە خوای گەورە دەفەرموێت :

﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا إِلَى مَا أَنزَلَ اللَّهُ وَإِلَى الرَّسُولِ...... وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾ (18).

(16) {سورة النور:51-52}.

(17) {سورة الاحزاب:36}.

موســـوڵمانی خۆشەویـــست : دوا هۆکـاری داهێنراومـان بـاس کـرد لەکۆتـدا کە سەلەفی صالح ڕێچ گریان لێ کـردوە ، دووهۆکـاری داهێنـراوی تـازەش بـاس دەکەین کەچۆن شوێنکەوتوانی سەلەفلی صالح ناڕەزاییـان دەربڕیـوە بەرامبـەریان لەبەرئـــەوەی بیدعەیـــەو دەرچـــوونە لەبەرنامەی سەلەفی صالح .

هۆکاری یەکەم : التمثیـل — نوانـدن و شـــانۆگەری / کەنـــەفام و گومڕاکـــان کردوویانـە بـەهۆکاری بانگـەواز بـۆلای ئیـسلام ، کۆمـەڵێك لـەزانایان دژایـەتیان کردوەو بەحـەرامیان دانـاوەو شـانۆگەری هۆکارێکی ناشەرعیە . (شـیخ حمـود) ی کـوڕی (عبـد الله التـویجری) — رحمە الله — فەرموویـەتی : دانـانی شـانۆگەری بـۆ بانگـــەواز کـــردن بـــۆ ئیـــسلام بـــەهیچ شـێوەیەك لەسـوننەتی پێغمبـەر نـی یـە (ﷺ) وەسوننەتی (خلفاء الراشدین) نیە ، بـــەڵکو شـــانۆگەری یەکێکـــە لـــەکارە داهێنراوەکان .

پێغمبـــەری خـــوا (ﷺ) ئاگـــاداری کـــردوین کـــە خۆمـــان لـــە داهێنراوەکـــان بپـارێزین و دژایـەتی بکـەین و هــەواڵی پێـداوین کـە هـەموو داهێنراوێـك لەدینـدا شەڕوگومڕاییە .

(18) {سورة النساء:61-65}.

لەوبەڵگانـــە فـــەرموودەی پێغمبـــەر (ﷺ) کـــە دەفـــەرموێت : ((علـــيكم بسنتی وسنة الخلفاء الراشدين المهديين تمسكوا بها وعضوا عليها بالنواجذ وإياكم ومحدثات الأمور فإن كل محدثة بدعة وكل بدعـة ضـلالة))[19] ، ئـەم فەرمودەيـە بنـچينەی ســەرەكيە بۆقەدەغــەكردنی شانۆگەری كـە بكرێتـە هۆكـاری بانگـەواز لــە ئيـسلامدا لەبەرئــەوەی لەسـوننەتی پێغمبەر نيە (ﷺ).

بەڵگەيەكی تر فەرموودەی (جـابر) ی كوڕی (عبدالله) يە (رضي الله عنه) كەدەفەرموێت پێغمبەری خـوا (ﷺ) كاتێـك كـە وتـاری دەخوێندەوە دەيفـەرموو : ((أمـا بعـد : فإنّ خير الحديث كتـاب الله ، وخـير الهـدی هدی محمد (ﷺ) وشـر الأمـور محـدثاتها وكــل بدعـــة ضـــلالة))[20] . وقـــد رواه النـسائی بإســناد جيـد ولفـضه : ((إنّ أصدق الحديث كتـاب الله وأحـسن الهـدی هدی محمد (ﷺ) وشـر الأمـور محـدثاتها وكل محدثة بدعة وكل بدعـة ضـلالة وكـل ضلالة فی النار)) .

ئـــەم فەرموودانـــەش بەڵگـــەن بـــۆ قەدەغــەكردنی شــانۆگەری كــە بكرێتــە هۆكـارێكی بانگـەواز لـە ئيـسلامدا لەبـەر ئـــەوەی هۆكــارێكی بانگــەواز نـــەبوەو لەســـــەدەی چـــواردەهەمی كۆچـــيدا داهێنراوە .

بەڵگەيــەكی تــر ئــەم فەرموودەيــەی پێغمبـەرە (ﷺ) كەدەفـەرموێت : ((مـن عمل عملاً ليس عليه أمرنا فهو رد))[21] .

كاتێــك كــە ئــەم بەڵگانــەمان زانــی بائەوەش بزانين كـە بـۆهيچ كەسـێك نيـە بڵێـت شـانۆگەری بـە فـەرمانی پێغمبـەر (ﷺ) كـراوەو خراوەتـە ڕيـزی هۆكـاری بانگەوازكردن ، هەركەسێك بەربـەرەكانی بكات و دژايەتی بكات و بڵێت شـانۆگەری بەفەرمانی پێغمبەر (ﷺ) كراوە بـا ئـەم فەرمانەی پێغمبـەر (ﷺ) ئاشـكرا بكـات كـە گوايـە بەڵگەيـە لەسـەر دروسـتێتی شانۆگەری كە بەهيچ شێوەيەك ناتوانێـت بەڵگەی وائاشكرا بكات .

هۆكـاری دووەم : پـەيمان وەرگرتنــی داهێنـــراو لەموســـوڵمانان بـــۆ گرووپـــە ئيسلاميەكان: ئەم پەيمان وەرگرتنـە كـە دايانهێناوە بۆهۆكاری بانگـەواز كۆمـەڵێك لـەزانايان دژايـەتيان كـردوەو نوسـراويان نووســـيوە بـــۆ پووچـــەڵكردنەوەی وەبەهۆكارێكی گومڕاكەريان باس كردوە.

لەوزانايانە (بكر بن عبدالله أبوزيـد) _ خوادامــەزراوی بكــات لەســـەر هـــەق _ دەفــەرموێت : هۆكــاری داهێنــراو خــوا پەرســتی پــێ ناكرێــت ، لەوهۆكارانـــە

[19] اخرجه : الامام أحمد.

[20] اخرجه : مسلم وأحمد وابن ماجة والدارمي.

[21] اخرجه : مسلم وأحمد.

كەبانگــەوازی ئیســـشلامی خەوشـــدار دەكـــات و ئـــاژاوە درووســـتدەكات و نەتــەوەی ئیسلام پارچەپارچــە دەكـات ئەوپەیمانــە داهێنراوەیــە كــە وەرگــیراوە لەسەرچاوەی بۆچوونی سۆفیگەرێتیەوە و درێژبوونەوەی بۆ گرووپە ئیسلامیەكان . باباش بـزانین كـە پـەیمان وەرگـرتن لەخــەڵكی بــەناوی ئیــسلامەوە تــەنها پەیمانوەرگرتنــە لەخــەڵك بۆپێــشەوای ئیـــسلام كـــە كەســانی شـــارەزالەدین ئەوپەیمانە پەسنددەكەن لەناونەتەوەی ئیـــسلامدا جـــا ئەوپـــەیمان وەرگرتنـــە بەڕێگەیــەك ئــەنجام بـدرێت كـەخوا پێـی خۆشە وەكو پـەیمان وەرگرتنـی (خلفـاء الراشدین) (ﷺ) یان بەڕێگەی زەوتكردن بەزۆر .

بــەگوێرەی ئــەم پەیمانــە پێــشەوای موسوڵمانان كاری موسـوڵمانان دەگرێتـە ئەسـتۆی خـۆی و ئــەركی پێـشەوایەتی جێبەجێـــــدەكات : بـــــەتوانای + دەســـــتەڵاتداری + بــــوونی هێـــز + قەدەغـــــەكردنی كـــاری ناشـــیاو + چەســپاندنی یاســای ئیــسلام ، وەكــو چەســـپاندنی ســـنورە شـــەرعیەكان ، دابەشـــكردنی مـــاڵ بەســـەر خـــاوەن هەقەكانــدا ، دانــانی نوێنــەری خــۆی لەهــەموو شــارەكاندا ، تێكۆشــان دژی دوژمنی ئیـسلام ، ڕێكخستنی چـوون بـۆ حــەج و بــەجێهێنانی ئــەركی جەژنــەكانی ڕەمـــەزان و قوربـــان و هـــەینی و پێـــنج فـــــەرزەی نوێـــــژی بەكۆمـــــەڵ و كارەشــەرعیەكانی تــر كەلەربەرژەوەنـدی هەموو خەڵكدایە .

ئــەم پەیمانــە ناسـراوە لــە ڕابـردووی ئیسلامداو بێجگە لەم پەیمانە پەیمانی تر پیـادە نـەكراوەو بـوونی نـەبوە ، بـەڵام بەدووركەوتنــەوەی خــەڵكی لەســوننەت چــەندەها نەگبــەتی و ناهــەمواری ڕووی كـــردە نەتـــــەوەی ئیـــسلام بــــەهۆی شوێنكەوتنی ئارەزوەكانەوە .

چەندەها ناونیشانی جیاواز لەڕواڵەتـدا بۆیــەك مەبەسـت كـە پـەیمان وەرگرتنـی داهێنراوە لەدینی ئیسلامدا وەكو (البیعـة الرضــــائیة) وەئـــــەوترێت (البیعـــــة الإستثنائیة) وەئەوترێت (عهد المشایخ) و(الطریــق) و (میثــاق الطریــق) ئەمانــە هـــەمووی داهێنـــراوە لـــە دینـــداو هـــیچ بەڵگەیـــەكی لەســـەر نیـــە لـــەقورئان و ســوننەتی پێغمبــەردا (ﷺ) وە أصـحاب (ﷺ) نەیان كروە .

زانایــــانی ســـــوننە دژایـــــەتیان كردوەوەبـــــەكارێكیان دانـــــاوە كـــــە سەرچاوەی لەشەرعدا نیە .

دوای ئــــەم پەیمانـــــە داهێنراوانـــــە گەشـــــەیكردوە هەریـــــەكێكیان لای گروپێكی تایبەت كەپەیمانی ئەم گروپانە

لەگـەڵ یەکتریـدا جیـاوازەو هـیچ کامیـان دان بەپــەیمانی ئــەوی تریانــدا نــانێن . لاشەی نەتەوەی ئیسلام پارچەپارچە کرا لەپــەیمانی گۆشـەگیری یـەوە بۆپـەیمانی حیزبــی بــە ئاشــکرا . گــەنج ســەری لێشێواوەو نازانێت بۆلای کـام خـاوەن پەیمان هەنگاو بنێت و پـەیمان بـەکامیان بدات کەهەمویان دژواری یەکن لەبۆچوون و کردەوەدا .

بەم شێوەیە شارەزا بوون کە هۆکاری بانگــەواز ڕاوەســتاوە لەســەر هۆکــارە شەرعیەکانی سـەردەمی پێغمبـەر (ﷺ) زانای بەناوبانگ (إبن تيمية) — رحمـه الله — بـەجوانی و ڕێکـو پێکـی بەبەڵگـەی شــەرعی و عــەقڵی ســەلماندوویەتی کــە هۆکـاری بانگـەواز (توقيفيـة) لـەوەڵامی پرسیارێکدا کە ئاراستەی کراوە :

کۆمــەڵێك کــەپێك هــاتوون لەســـەر ئەنجامدانی چـەندکارێکی ناشـەرعیوەکو : (کوشتن ، ڕێگـە گـرتن ، دزی ، ئـارەق خواردنەوە ، ...) کەسێکیش کەناسراوە بەچــاکەکارو شــوێنکەوتەی ســوننەت بیــەوێت ئەوکۆمەڵــە قەدەغــە بکــات لــەکردنی ئــەوکارە خراپانــە ناتوانێــت دوریانبخاتەوە بەوەنەبێت کەشیعریان بۆ بخوێنێتــەوە لەگــەڵ لێــدانی دەفـــدا بـەئاوازەوە کاتێـك کـە ئـەم کـارەی کـرد چەندکەسێکیان پەشیمان بوەوەو ئەوەی نوێژی نەئەکرد دەستی کـرد بەنوێـژکردن ، هەروەها دزەکانیش پەشیمان بونـەوەو بڕیاری جێبەجێکردنی فـەرزەکانیان داو خۆیان لەقەدەغەکراوەکان بپارێزن .

ئایا ئەم جۆرەکارە درووسـتە بـۆ ئـەم کەسەناسـراوە بەشـوێنکەوتەی سـوننەت کە کردنـی ئـەمکارەی بەرژەوەنـدی تێـدا بــوو ؟ لەگــەڵ ئەوەشــدا توانــای نیــە بانگەوازیان بکات تەنها بـەم شـێوەنەبێت ؟ لەوەڵامدا فەرمووی :

الحمـد لله رب العـالمين : سەرچـاوەی وەڵام بۆئـەم کارانـەو وێنـەیان : بـابزانین کەکاتێك خوای گـەورە پێغمبـەری (ﷺ) ناردوە بەهیدایەت بۆ خـەڵك و بـەدینێکی هــەق تادینەکـەی بەسـەر هەمودینـەکانی تردا ئاشکرا بێت و خوایگەورە دینەکەی تــەواوکردوەو بۆخــۆی و بۆنەتەوەکــەی، خوای گەورە دەفەرموێت:

﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلامَ دِيناً﴾ (22).

وەخــــوای گــــەورە مــــژدەی داوە بــــەژیانێکی پــــڕ بەختــــەوەری بــــۆ ئەوکەســــانەی کــــە گوێڕایــــەڵی پێغمبــــەر(ﷺ) دەکــــەن وەژیــــانێکی نــــاخۆش بۆئەوکەســانەی کەسەرپێــچی دەکـەن بەرامبـەر فەرمانـەکانی ، خـوای باڵادەست دەفـەرموێت : (ومـن يطـع الله

(22) {سورة المائدة:3}.

والرسول ....). وەخوای گەورە فەرمانی کردوە بەبەندەکانی خۆی لەهەرشتێکدا کێشەتان بوو چارەسەری کێشەکەتان لای بەرنامەی پێغمبەرە (ﷺ) ، خوای بالأدەست دەفەرموێت:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ ....﴾(23)

وەخوایگەورە هەواڵی پێداوین کە پێغمبەر (ﷺ) بانگەواز دەکات بۆلای دینی خواو بۆ شوێنکەوتنی ڕێگای ڕاست ، وەك دەفەرموێت :

﴿قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُو إِلَى اللَّهِ عَلَى بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي ....﴾(24) .

وە هەواڵی پێداوین کەفەرمان ئەکات بەچاکە و قەدەغە دەکات لە خراپە ئەوەی پاك بێت حەلاڵی کردوەو ئەوەی پیس بێت حەرامی کردوە ، وەك خوای بالأدەست دەفەرموێت :

﴿يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ ....﴾(25) .

وەخوای گەورە فەرمانی کردوە بە پێغمبەر (ﷺ) بەهەموو چاکەیەك و قەدەغەی کردوە لەهەموو خراپەیەك .

بەڵگە زۆرە لەقورئان و سوننەت بۆشارەزابوون بۆوەلاَم دانەوەی ئەم جۆرە پرسیارانە .

پاشان فەرمویەتی ئەومامۆستایە مەبەستی بوە ئەو خەڵکەی کۆبون لەسەرگوناهە گەورەکان پەشیمان بنەوە بەلاَم نەیتوانیوە کێشەیان چارەسەربکات بەم ڕێگە ناشەرعیە نەبێت ، ئەوەش بەڵگەیە لەسەر نەزانینی ئەومامۆستایە بەرامبەر بەڕێگاکانی شەرع کە ئەتوانرێت بە ڕوونکردنەوەی تاوانباران پەشیمان بنەوە (تەوبە) بکەن .

پێغمبەری خوا (ﷺ) وأصحاب (رضي الله عنهم) کەسانێکیان بانگەواز کردوە بۆ ئیسلام کەتاوانیان زۆرگەورەتر بوە وەکو بێباوەڕی و هاوبەش بۆخوا پەیداکردن ، بەلاَم بەڕێگە شەرعیەکان .

مەبەستی (ابن تیمیة) — رحمە الله _ ئەوەیە کە هۆکاری ناشەرعی ناکرێتە ڕێگایەك بۆ بانگەواز کردن باخاوەن هۆکارە ناشەرعیەکە مەبەستی باش بێت. ئەمەش بۆ پابەند بوونی موسوڵمان بەبنچینەی پتەو لای سەلەفی صالح کەبریتیە لە: ***بەتەنهاو بەهەق زاتی اللە ئەپەرستین و بەوشێوەش ئەیپەرستین کەڕێگەی پێداوین لەسەر زوبانی***

[23] {سورة النساء:59}.
[24] {سورة يوسف:108}.
[25] {سورة الاعراف:157}

پێغەمبەر (ﷺ). مجموع الفتاوى (62/11. – 631) .

ئەم وەڵامەی زانای بەناوبانگ (أبن تيميه) –رحمه الله_ لەڕابردوودا وەڵامی زانای بەناوبانگ (عبدالعزيز بن عبدالله بن باز) – رحمه الله _ لەم چەرخەدا کەفەرمووویەتی : ئاشكرايە ئەوهۆكارانەی کە پێغمبەر (ﷺ) بەکاری هێناوە سەرەتا لە (مكة) و پاشان لە (مدينة) هەربەوهۆكارانە خەڵكی چاك ئەبێت ، وەکو ئيمامی (مالك) – رحمە الله _ فەرموويەتی : ***(كۆتايی ئەم نەتەوەی ئيسلامە بەوهۆكارانە چاك ئەبێت کەسەرەتای نەتەوەی پێ چاك بوە، نەتەوەی ئيسلام لەسەرەتادا بەقورئان و سوننەت چاك بوون و كۆتايی نەتەوەی ئيسلاميش تەنها بەقورئان و سوننەت چاك ئەبن)*** .

هەركەسێك بيەوێت كۆمەڵگايەك چارەسەربكات يان كۆمەڵگاكانی تر لەدنيادا بەهۆكارە ناشەرعيەكان ئەوكەسە بەهەڵەدا چوەو پێچەوانەی هەقی وتوە. مجموع فتاوى الشيخ عبد العزيز بن باز (249/1) .

بۆچەسپاندنی ئەوڕاستيە کە هۆكاری بانگەواز (توقيفية) زانای سەردەم (الشيخ بكر بن عبدالله أبو زيد) فەرموويەتی : بانگەواز پێك هاتوە لەهۆكارو مەبەست ، حەقيقەتی بانگەواز _ مەبەست _ (توقيفية) بواری لێدوانی تێدا نيە ، حەقيقەتی بانگەواز چەسپاوەو ناگۆڕێت بەگۆڕانی ڕۆژگار و شوێن و حاڵی خەڵكی .

بنچينەی سەرەكی هۆكاری بانگەوازيش بەهەمان شێوەيەو دەبێت بەگوێرەی سەردەم و بەرنامەی پێغمبەر بێت (ﷺ) . پێغمبەر (ﷺ) دەفەرموێت : (من أحدث فی أمرنا هذا ماليس منه فهو رد) وفی لفظ (من عمل عملاً ليس عليه أمرنا فهو رد)[26].

ئەوەی باسمان كرد چەند نمونەيەك بوو لەبيرو ڕای زانايان ی شوێنكەوتەی سەلەفی صالح بەبەڵگەوە دەربارەی هۆكارەكانی بانگەوازی ئيسلامی بەهيوای ئەوەی چارەسەر بێت بۆ دڵە نەخۆشەكان بەهۆی بۆچوونە داهێنراوو هۆكارە داهێنراوەكانەوە .

**بەپيادەكردنی هۆكارە شەرعيەكان پێويستيمان بەهۆكارە داهێنراوە تازە ناشەرعيەكان نيە **

هۆكارە شەرعيەكان کە پێغمبەری خوا (ﷺ) پيادەی كردوەو ڕێنمويی نەتەوەكەی كردوە بريتيە لە :

1 – وتاردان : وتاری هەينی ، جەژنی ڕەمەزان و قوربان گەورەترين هۆكاری

(26) انظر : حكم الانتماء الى الفرق (ص157).

بەسوودن بۆ بانگەواز کردن ، لەبەرئەوەی وتار بێژ هەموو باسێکی پێویست بۆنەتەوەی ڕوون دەکاتەوە لەپەرستندا ، کڕین و فرۆشتن ، خوڕەوشتی جوان و پڕخێر .

2 – خڕدانیشتن بۆ فێربوونی زانیاری (الحلق العلمیة) کە پێغمبەری خوا (ﷺ) پیادەی ئەکرد و بەهەمان شێوەش أصحاب و تابعین خەڵکیان فێری دین دەکرد و زانیاریان بڵاو دەکردەوەو نزیکخستنەوەی زانیاریەکان بۆ هەرکەسێ کە بیەوێت .

3 – وەڵام دانەوەی پرسیارەکان و فەتوادان بەگوێرەی بەڵگەی شەرعی تا خەڵکی حوکمی شەرعی جێبەجێ بکەن بۆبەدەست هێنانی بەختەوەری دین و دنیایان .

4 – بەجەنگاندن لەڕێی خوادا بڵاو بوونەوەی ئاینی ئیسلام لەهەموو شوێنێك لەسەر زەوی مسۆگەردەبێت .

هۆکاری شەرعی بۆ بانگەواز کردن زۆرە کە پێویستی بانگەوازکاران جێبەجێ دەکات لە هەموو شوێن و کاتێکدا. زانای بەناوبانگ (بکر بن عبدالله أبو زید) خوا یارمەتی بدات بۆ کاری خێر دەفەرموێت :

لەبەزەیی خوای گەورە بەرامبەر بەندەکانی هەموو بەرژەوەندیەکانی بۆ دابین کردوون تا وڵاتیان ئاسودەبێت ، کاتێك کە تێکۆشان لەڕێگەی خوادا ڕێگەی پێدراوە و بەرامبەر دوژمنان تەنها بۆ بەرژەوەندی خەڵکە و مەبەستیش ڕەزامەندی خوایە .

لەهۆکارەکانی تر : –

5 – فەرمان کردن بەچاکەو قەدەغە کردن لە خراپە .

6 – ئامۆژگاری بەهێمنی و ژەندەها هۆکاری شەرعی تر .

7 – گۆڤار .

وە جەنگین لەڕێگەی خوادا بەگیان و ماڵ و بەزوبان و بەهێز ، بەرگریش بەهەمان شێوە دەبێت .

گۆڕینی خراپە بەدەست ئەمەش تایبەتە بەدەستەڵاتداران و خاوەن ماڵەوە، هەروەها گۆڕینی خراپە بەزوبان و وێنەی زوبانیش بەقەڵەم ، وە گۆڕین بەدڵ کە پێت ناخۆش بێت لەدڵەوە .

ئامۆژگاری بۆ پێشەوایان و هەموو خەڵکی بەچاکی ، ئامۆژگاری کردن بە قسەو نوسین و نامەیەك و بیرهێنانەوەی ڕۆژگاری ڕابوردو کە خراپەکاران بەهۆی بەردەوام بوونیان لەسەرخراپە چۆن خوای گەورە سزای بۆ ناردوون[27] .

بەهۆی ئەم هۆکارە شەرعیانەوە چەندەها بێباوەڕ باوەڕی هێناوەو

---

[27] انظر : حکم الانتماء الی الفرق (ص157-158).

چـەندەها خراپـەكار تەوبـەی كـردوەو چـەندەها گـومڕا هیدایـەتی وەرگرتـوە و چەندەها سەرلێ شێواو ڕێنمویی كراوە .

بەدڵنیاییەوە هۆكاری داهێنـراوە بۆتـە هـۆی لاواز بـوونی موسـوڵمانان لەبەرئەوەی پـەروەردە كـردن بـەهۆكاری داهێنراو تەنها لادەر دەبێت و باوەڕ لاواز دەبێـت ، چـەندەها پۆخڵـەوات و داهێنراوی تیاكۆدەبێتەوە .

كەسـانێك هۆكـاری داهێنـراو پیـادە دەكـەن كـەدورن لەبەرنامـەی سـەلەفی صـالحەوە ، لەبەرئـەوەی هـەركاتێك خـەڵكی دووركەوتنـەوە لـە سـوننەت و باوەڕیـان لاواز بـو پـەلاماری هۆكـارە داهێنراوەكـان دەدەن بـۆ بانگـەواز كردن[28].

هەركاتێكیش دڵەكان پەیوەست بـوون بەداهێنراوەكانـەوە بێگومـان كاریگـەری داهێنراوەكان دەبێتە پەردەیەك لـەنێوان ئـەوان و سـوننەتدا و دڵخـۆش نابێـت بەسوننەت وەك چۆن دڵخۆشە بـە بیدعـە تـاوای لێدێت سوننەتی بـەلاوە سـووك دەبێت (والعیاذ باللە).

(حسّان بن عطیة) _ ڕەحمەتی خـوای لێبێـت _ فەرموویـەتی : (هـیچ گـەلێك نیـە بیدعەیـەك لەدینەكەیانـدا زیادبكـەن مەگـەر خـوای گـەورە سـوننەتێك هـەڵ ئەكێـشێت لـە دڵیانـدا بەرامبـەر بـەو بیدعەیـە ، پاشـان تـاڕۆژی قیامـەت ئـەو سـوننەتە ناگەڕێتـەوە بـۆ لایـان) رواه الدارمي بسند صحیح .

زانـای بـەناوبانگ (إبـن تیمیـة) _ ڕەحمەتی خوای لێبێت _ فەرموویـەتی : بەنـدە ئەگـەر هەنـدێك پێویـستی خـۆی لـەكارە ناشـەرعیەكان وەرگـرت ئـارەزوی بۆ كارە شەرعیەكان و سوودلێوەرگرتنی كەم دەبێتەوە بەپێچەوانەی كەسێك كـە هـەموو هـەوڵی بـۆ كـارە شـەرعیەكانەو خۆشویستنی هەیە بۆ كـارە شـەرعیەكان و سـوودی تـەواوی لێوەرگرێـت و دینەكـەی پـێ تـەواو دەكـات ، بۆیـە ئەبینین هەركەسێك زۆر گـوێ بگرێت لـە هۆنراوەكـان بـەهیوای چـاككردنی دڵـی، گـوێگرتنی لـە قورئـان كـەم دەبێتـەوە تـاوای لێ دێـت (والعیـاذ بـاللە) ڕقـی لـە گوێگرتنی قورئان دەبێتەوە .

هـەروەها كەسـێك زۆر سـەردانی نـەزرگاكان بكـات : خۆشەویـستی حـەج لەدڵیـدا نامێنێـت وەك و كەسـانێك كـە پـەیڕەوی سـوننەت بكـات ئـەوەی بـەردەوامبێت لـە وەرگرتنـی (الحكمـة والآداب) لەفارس و ڕۆم لەدڵیدا حیكمـەت و ئـادابی ئیسلام ئـەو شـوێنەی نابێـت ، هەركەسێك خوبداتە چیرۆكی مەكیەكان و لەدڵیـدا جێگـەی چـیرۆك و چـیانی

(28) انظر : إغاثة اللهفان (200/1).

پێغمبــەران نامێنێتــەوەو ئــەم بایەخــەی پێنــادات . لەبــەر ئــەم کاریگەریــەی هۆکارە داهێنراوەکان شەریعەتی ئیسلام بەتوندی دژی هـەموو کەسێك وەستاوە کە بیدعەیەك لە دیندا زیاد بکات لەبەر زۆری خراپـــەکاری بیدعەچـــیەکان کەدەبێتە هۆی ناتەواوی دانە پاڵ ئیسلام ، هــەروەها فەرموویــەتی : هــەرکاتێك دڵەکان بەبیدعە ئاودران ئەودڵانە جێگەی سوننەتی تیادا نامێنێت ، ئەودڵانە وەکو کەسێك وایە کەخواردنی حەرام و پیسی دەرخوارد بدرێت[29].

کاتێك کە ئـەوترێت هۆکاری بانگـەواز (توقیفیــة) مانــای ئەوەناگەیــەنێت کــە سوود لە ئامێرە تازەکان ووەرنـەگرین لـە هەمووبوارێکـدا : بۆیــە دەڵــێین : هــیچ زیـــــانی نیـــــە ســـــوودوەرگرتن لەئامێرەتازەکان لەڕۆژگاری پێشکەوتودا ئەگەر شەریعەتی ئیسلام ڕێگەی پێبدات بۆ گواسـتنەوەی هۆکـارە شـەرعیەکان ، بەحەقیقـەت ئـەم ئـامێرە تازانــە تــەنها ئــامێری گواســتنەوەیە ئەگــەر خــودی ئامێرەکە قەدەغەکراو نـەبێت لەشـەرعدا هـیچ زیـانی نیـە سـوودلێ وەرگرتنـی بـۆ گواســتنەوە ، (مكبِّــر) ، (میکروفــون) ئامێری گواستنەوەی دەنگـە ، دەنگیش لەهۆکارە شەرعیەکانە بۆ بانگـەواز کـردن بۆناو ئیسلام .

کاتێك کەپێغمبەر (ﷺ) دەنگـی لاواز بـوو (أبـوبکر) (رضي الله عنه) (ألـلـەأکبر) ەکـەی بەدەنگی خۆی ئەگەیانـدە موسـوڵمانان ، بـــەردەوام ســـەلەفی صـــاڵح لـــەکاتی پێویـستیدا کەسـانێکیان دیـاری دەکـرد بۆگواستنەوەی (ألله أکبر) لـەکاتی لاوازی دەنگی ئیمامدا.

بەهەمان شێوە شریت خـۆی بۆخـۆی هۆکـاری بانگــەواز نیــە کاتێــك کەهیــچی لەسەر تۆمار نەکرابێت بەڵکو هۆیەکـە بـۆ گواستنەوەی قسەکان کـە تۆماردەکرێـت تیایـدا ، کەواتــە قــسەکردنەکە هۆکــاری بانگــەوازی شــەرعیە نــەك شــریتەکە . هــــەروەها فــــاکس دەوری نێرراوەکـــان دەبینێـــت کەچـــۆن نوســـراوەکانیان دەگەیانــدە شــوێنی مەبەســت وەکــو نوێنــەرەکانی پێغمبــەر (ﷺ) کەنامــەی پێــدا دەنــاردن بــۆ کاربەدەســـتەکان لەشوێنە دورەکان . فاکس ئەگەر بۆکاری خێـرو خزمـەتگوزاری بـەکاربێت چـاکەو ئەگــەر بۆکــاری خــراپ بــەکار بهێنرێــت خراپە .

زانای بەناوبانگ (بکـر بـن عبـد الله) — خوا یارمەتی داری بێت — فەرموویـەتی : هۆکاری بانگەواز لە ڕۆژگـاری ئێستاماندا و لەداهاتوودا پێویـستە ئـەو ئەوهۆکارانـە

---

[29] انظر : إقتــضاء الــصراط المــستقيم (483/1-484)، (597/2-598).

بێت كه پێغمبەری خوا (ﷺ) پێ نێرراوەو مەبەستی شەرعی گەیاندوە ، جا هۆكاری ڕۆژگاری ئێستامان هیچ جیاوازیەكی نیە لەگەڵ ڕابوردوودا تەنها لەچەند ڕوویەكەوە نەبێت كە ئەویش پەیوەندی بە بنچینە سەرەكیە(توقیفیة) كانەوە هەیە .

1 – دەزگاكانی ڕاگەیاندن بەكارهێنانیان بە شێوەی شەرعی كە بۆ خێر بلاوكردنەوە بێت بەهەموو بەشەكانیانەوە لەڕۆژگاری ئەمڕۆدا لە هۆكارە شەرعیەكانە و هۆكارێكە هەرلەسەرەتای ئیسلامەوە بوە چونكە بانگەواز پشت بە قسەكردن دەبەستێت ، دەزگاكانی ڕاگەیاندنیش هەر قسەكردنە بۆ خەڵك تەنها شێوەی گەیاندنەكە زیادەیەكی تێدایە كەبریتیە لە خوێندنەوەو بیستن و بینین .

2 – دەزگاكانی فێركردن قوتابخانە یاساییەكان بەبەرنامەو ڕێگەو قۆناغەكانیەوە هیچی لەهۆكارەكانی پێشو جیاواز نیە ، هەرلەسەرەتای ئیسلامەوە بانگەواز كردن بایەخی بەفێركردن داوە وە فەرموودەكەی (جبریل) – علیه السلام – ئاشكرایە لای زۆرینەی موسوڵمانان كە باس لەفێركردنی ئیسلام و ئیمان و ئیحسانەو نمونەیەكی ئاشكرایە لەسەرەتای بانگەوازی ئیسلامدا .

هۆكاری فێركردنی ئەمڕۆو ڕابردوو هەریەكە تەنها جۆرە گۆڕانكاریەك لەبەرنامەو گەیاندن و بلاو كردنەوەدا هەیە ، ئەوگۆڕانكاریەش ئەگەر بێچەوانەی شەریعەتی ئیسلام نەبێت زیانی نیە ، بەلام ئەگەر زیانی گەیاند وەرناگیرێت.

بەمشێوەیە ئاشكرا بوو كە بوونی ئامێرە تازەكان نابێتەكۆسپ لە ڕێگەی ئەوبۆچوونە هەقەدا كە بریتیە لە (هۆكاری بانگەواز توقیفیە) بەمەرجێك حوكمی شەرعی بزانین دەربارەی ئامێرەكان ، ئەگەر شەرع پەسندی كرد وەردەگیرێت و بەكاردەهێنرێت بۆ بلاوكردنەوەی بانگەوازی ئیسلام ، ئەگەر شەرعیش پەسندی نەكرد وەرناگیرێت و بەكار ناهێنرێت بۆ بانگەواز كردن .

وبالله التوفیق.

=====================

www.ba8.org
www.salafikurd.com
www.r-rast.com
1428 - 2007